

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(101\)-46-51](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-46-51)
УДК 075.3 : [111.85.2 : 7.012]

Шалварова Катерина Станіславівна,

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва НПУ імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна; shalvart@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3243-2345>

Сова Ольга Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва НПУ імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна; olgasova13@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9335-4155>

СУЧАСНЕ НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ: ЕСТЕТИКА І ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ

У статті розглядаються шляхи осучаснення дизайну та художнього оформлення навчальних видань – підручників та різного виду навчальних посібників з метою їх естетизації та ефективності в освітньому процесі. Визначено принципи підготовки якісного видання, де форма, зміст, конструкція і оформлення відповідають сучасним вимогам до навчальної книги нового типу. Наведено підходи до вибору і подання текстового і візуального матеріалів відповідно до особливостей сприймання інформації сучасним учнівством.

Ключові слова: навчальне видання, художнє оформлення, візуалізація, мотивація, естетика, позитивні емоції.

Постановка проблеми. У процесі освіти її провідною складовою і необхідним елементом є навчальна література – підручники, посібники, практикуми, альбоми, робочі зошити. Сучасне навчальне видання багатofункціональне за своїми організаційними, навчально-виховними і розвивальними можливостями, і сьогодні це не тільки джерело та інструмент для засвоєння різноманітної, чітко структурованої інформації, це ще й ефективний механізм мотивації навчання та самоосвіти, важливий засіб розвитку інтелектуальних навичок, психічних процесів, творчих здібностей, естетичних почуттів, це цікавий співорозмовник, що веде діалог з учнями, вихованцями живою, образною мовою. Саме тому художнє оформлення, ілюстративне наповнення, поліграфічне виконання навчальної книги мають викликати цікавість, естетичну насоло-

ду, бажання навчатися, пізнавати нове, сприяючи таким чином ефективному навчанню, формуванню в учнівства ключових компетентностей.

Результати численних експертиз, які останніми роками проводяться Міністерством освіти і науки України, твердження науковців і практиків та оцінки учнів говорять про те, що якість дизайну, шрифтового й ілюстративного оформлення більшої частини навчальних видань не відповідає сучасним уявленням про освітню літературу нового покоління. У зв'язку з цим у 2018 р. Міністерство освіти і науки України звернулося до учасників конкурсу підручників, які почали розроблятися для нової української школи, із закликом забезпечити сучасний дизайн та поліграфічне виконання навчальної літератури для учнів. З метою вирішення цих першочергових завдань були розроблені методичні рекомендації щодо

дизайну та поліграфічного виконання підручників і посібників, врахування яких має допомогти авторам і видавцям у створенні якісної сучасної навчальної книги. Завдяки цим вимогам компоненти видання: структура текстів, шрифти, ілюстрації, умовні позначення та дизайн – у більшості видань, що пройшли конкурсний відбір у 2018–2021 роках, були приведені до науково обґрунтованої системи.

Але нормативні документи не розкривають засоби, завдяки яким підручник або посібник стане цікавим для учнівства, викличе захоплення, позитивні емоції і бажання вчитися. Саме тому проблема підготовки якісного видання, що є цілісною багатofункціональною системою, де форма, зміст, конструкція і оформлення відповідають вимогам до навчальної книги нового типу, належить до найактуальніших і заслуговує на особливу увагу.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблема художнього і поліграфічного оформлення навчальної літератури завжди перебувала у полі дослідницьких інтересів науковців і практиків, фахівців з психології, фізіології, педагогіки і методики навчання, дизайну і поліграфічного оформлення видань.

Ретроспективний аналіз досвіду ілюстрування навчальної літератури, наукові підходи до ілюстрування шкільних підручників і посібників, стали об'єктом дослідження І. В. Погонєць. Вона розглядає досягнення науковців різного фаху, що в свій час долучились до теорії створення навчальної книги і наголошує, що у розв'язанні завдань, які стоять перед сучасними видавцями, необхідно спиратися на здобутки попередників, досвід яких стане основою вирішення даної проблеми, дасть змогу глибшого її розуміння. Науковця зазначає, що найбільшого розвитку загальна теорія підручника набула протягом другої половини минулого століття, і дослідження його позатекстової частини відіграють у цій теорії суттєву роль: було сформульовано основні принципи ілюстрування навчальної книги, визначилася типологія, функції і роль позатекстових компонентів та кольору в процесі вивчення і засвоєн-

ня навчального матеріалу, особливості сприймання ілюстрацій дітьми різного віку, їхній вплив на інтелект, емоційну сферу, інтерес до навчання, обґрунтовано вимоги до наочних зображень. Ці значущі дослідження і висновки призвели до встановлення стандартів у видавничому оформленні і поліграфічному виконанні шкільної літератури. Їх оновленими версіями й дотепер мають керуватися видавці [5].

Надзвичайно важливим для розуміння проблем якості дизайну й поліграфічного оформлення сучасного навчального видання є дослідження М. М. Дубневич. Проведений науковицею кваліметричний аналіз сучасної друкованої продукції для учнів виявляє типові порушення нормативів шрифтового і типографічного оформлення видань, що призводить до проблем із здоров'ям школярів. Наголошуючи на здоров'язбережувальному аспекті підготовки навчальних видань дизайнерами і поліграфістами, дослідниця наголошує на необхідності дотримання вимог нормативної документації і санітарних норм у книгах для дітей різних вікових груп, у підручниках і різноманітних навчальних посібниках. Вона підкреслює, що саме під час спілкування учня з навчальною літературою важливо створити комфортні умови для читання, а вдала й унормована типографіка позитивно вплине на читабельність, на зручність в орієнтуванні у текстовому полі, сприятиме засвоєнню інформації, зменшить зорове напруження і втоми очей. Причини порушення видавцями нормативних вимог авторка пояснює економічною мотивацією видавництва [2].

Своєрідність розумової діяльності дітей з «кліповим мисленням», які потребують компактного подання адаптованого для сприймання навчального матеріалу, націлені на яскравий зоровий образ і швидку зміну вражень, зацікавила дослідницю Н. В. Житеньову. У наукових працях вона розглядає запровадження нових технологій навчання і способів подання навчальної інформації, які ефективні в умовах сьогодення, наголошує на необхідності максимальної візуалізації навчального матеріалу та пропонує перелік технотрендів, що зроблять процес пізнання активним,

цікавим і захопливим [4]. Проблеми візуалізації навчальної інформації як стратегії навчання, роль візуалізації в освітньому процесі як найпопулярнішої форми представлення інформації у сучасному світі, розкривають багато вітчизняних і зарубіжних учених і практиків. Можливо, найцікавішою для творців підручників буде практико-орієнтоване дослідження Дена Роєма, яке в доступній і дотепній формі пояснює, як просто і переконливо доносити найскладніші поняття, використовуючи графічні образи [3].

Отже, ідеї, досвід та висновки дослідників, вказані вище, можуть бути корисними для авторів навчальної літератури та видавців.

Метою статті є визначення шляхів творення нового сучасного образу навчального видання з метою підвищення його ефективності в навчальному процесі й естетичному вдосконаленні особистості. Постановка завдання дослідження: зосередивши увагу на структурних елементах освітнього видання, з'ясувати напрямки осучаснення і вдосконалення його художнього, дизайнерського і поліграфічного виконання з урахуванням особливостей сучасного покоління учнівства, в якого сформувалися принципово нові способи отримання, сприймання і засвоєння інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес створення сучасної навчальної книги – це тісна співпраця автора чи авторського колективу, художника та дизайнера. Результат спільної роботи цих фахівців – цілісно сконструйована навчально-виховна система, культурний продукт, що задіює такі галузі знань, як педагогіка, психологія, графічне мистецтво і дизайн, книгознавство, видавнича справа та ін. Розглянемо фактори, що впливають на зацікавленість тим чи іншим навчальним виданням сучасних учнів, чи буде його конструкція, зовнішнє і внутрішнє оформлення стимулювати їхній інтерес до навчального предмета, полегшувати процес отримання і засвоєння знань і умінь, мотивувати до самостійного пошуку інформації з метою самоосвіти.

Дизайн та поліграфічне оформлення підручника чи навчального посібника

(як цілісного проекту) експери зазвичай описують і аналізують з виокремленням наступних компонентів його структури. Назвемо їх.

Текст. Текстова частина навчальної книги – це складна за своєю організацією багатофункціональна система, що включає основні, додаткові та пояснювальні тексти, тексти для організації засвоєння матеріалу (вправи, питання, завдання, інструктажі, коментарі, висновки тощо), тексти апарату орієнтування в книзі (зміст, колонтитули, рубрикація, заголовки і підзаголовки) та ін.

Шрифтове оформлення – гарнітура, кегль, накреслення, інтерліньяж, кількість переносів на сторінці, довжина рядка, а також кольорове оформлення текстової частини, поля на сторінці та інші показники для читачів різного віку обирають відповідно до чинних нормативних документів (ДСанПіН 5.5.6–138–2007 «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей», «Поліграфія. Підручники і навчальні посібники для загальноосвітніх навчальних закладів. Загальні технічні вимоги»: СОУ 18.1-02477019-07:2015). Вони науково обґрунтовані, є обов'язковими для виконання, регламентують відповідність оформлення видань показникам безпеки для здоров'я дітей (профілактика захворювань зорового та опорно-рухового апарату, серцево-судинної та нервової систем), перешкоджають втомі, забезпечують зручність і легкість сприймання тексту.

Вільніше почуває себе дизайнер, працюючи над типографікою видання. **Типографіка** – це мистецтво оформлення друкованого видання за допомогою набірного тексту, що базується на особливих правилах, на властивих її мові засобах виразності, де за допомогою набору і верстки формальні характеристики текстової інформації поєднуються із змістовими. Професійний підхід до типографіки може зробити «шедевр» з текстового наповнення підручника чи посібника будь-якої тематики.

На жаль, автори продовжують наповнювати навчальні видання великими масивами монотекстів, витриманих у навчально-науковому стилі, що навіують нудьгу на учнів стосовно і змісту, і текстових композицій на розворотах.

Якщо врахувати, що сприймання інформації сучасним учнівством уже змінилось і концентрація уваги на читанні довгих одноманітних текстів для них є проблемою, то авторам необхідно відійти від викладення матеріалу великими узагальненими моноблоками. Без шкоди для науковості змісту тексту, його можна поділити на змістові блоки, відділити узагальнююче пояснення від конкретних формулювань, виокремити важливу думку, включити в основний текст пізнавальні завдання або пи-

тання – навідні, проблемні, риторичні, аналітичні. А дизайнер своєю чергою подбає про композицію тексту і підвищення його читабельності, про його змістове сприймання дітьми ще до прочитання, про ієрархію його структури, про акцентування ключових моментів і диференціацію, зробить його емоційним, цікавим, естетичним. Для цього у нього є значний арсенал виражальних засобів: виділення тексту гарнітурою, кольором або накресленням, розміщення абзаців на кольорних плашках тощо. Таким чином, сучасні учні, для яких зміна занять і швидке переключення між видами інформації відбувається легко і природно, сприймуть таку конструкцію подання навчального матеріалу як елемент діалогу, стануть активними читачами. Якщо ж і навчальні тексти будуть написані доступно для учнівства мовою, а виклад матеріалу цікавим і захопливим, ефективність засвоєння учнями програмового матеріалу значно зросте (іл. 1, 2).

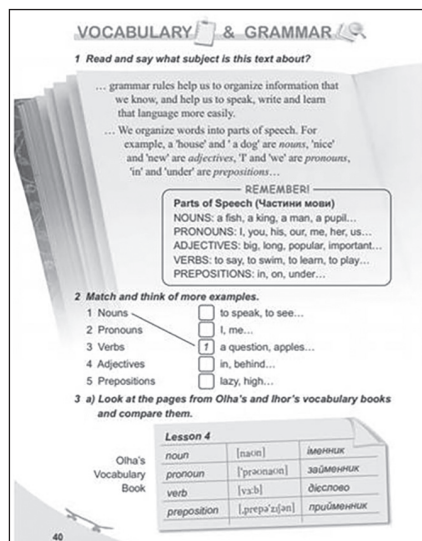
Позатекстовий матеріал. Позатекстові компоненти навчального видання – найрізноманітніший ілюстративний матеріал, інфографіка, знаки-символи різного призначення, декоративні елементи та ін. – виконують пізнавальну, пояснювальну, систематизуючу, мотиваційну, комунікативну, виховну, естетичну та ін. функції, забезпечуючи ефективність опанування навчальним матеріалом та посилюючи емоційний вплив на учнівство. Візуальний образ надзвичайно ємний, він ушільнює інформацію, через що зникає необхідність у довгих словесних поясненнях. До якості і розташування в книзі такого матеріалу також висувається низка унормованих вимог, обов'язкових для виконання.

За різними оцінками сучасні діти понад 80 % інформації отримують через візуальні канали і краще сприймають образи, ніж слова, тому проблемі змін в ілюстративному оформленні навчальної літератури в напрямку візуалізації навчального матеріалу присвячено велику кількість досліджень, проводяться конференції, семінари, де вітчизняні та зарубіжні вчені й практики висловлюються з цього приводу, діляться досвідом. Головне питання, на

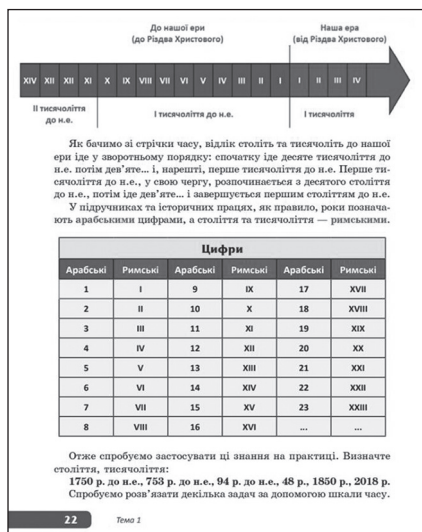
яке намагаються знайти відповідь: як пробудити цікавість учнів до основних інструментів навчання – підручників та посібників, як викликати бажання працювати з навчальним виданням? Не відступаючи від загально-дидактичних функцій ілюстративного матеріалу в підручниках і посібниках, на основі висновків експертів різного профілю, вимог до дизайну сучасних підручників та власного досвіду спробуємо знайти відповіді на ці питання.

У підготовці ілюстративного матеріалу беруть участь автор, художник, дизайнер, які у співавторстві знаходять певну концепцію оформлення навчальної книги. Саме від професійності двох останніх залежить її художня якість і привабливість. Загальний підхід до візуального ряду визначається функцією видання, предметом, віковою аудиторією користувачів та їхніми психологічними особливостями, загальним дизайном книги, його образною стилістикою. Розглянемо деякі компоненти ілюстративного матеріалу з позиції вирішення ними навчальних, комунікативних, мотиваційних завдань і підвищення візуальної культури учнівства.

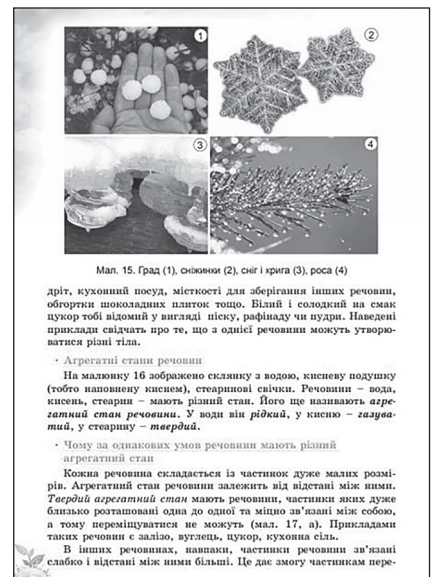
Світлина не рекомендується у великій кількості використовувати в навчальних виданнях через елемент випадковості, значну кількість дрібних,

Іл. 1. Карпюк О.Д. Англійська мова. 5 клас. Тернопіль : Астон, 2018

Іл. 2. Мороз П.В., Мороз І.В. Вступ до історії. 5 клас. Київ : Педагогічна думка, 2018

Іл. 3. Коршевнюк Т.В., Баштовий В.І. Природознавство. 5 клас. Київ : Генеза. 2018

часто несуттєвих для теми описуваного і зображуваного деталей. Але використання якісної апаратури професійним фотографом у поєднанні з сучасними можливостями фотомонтажу і комп'ютерної графіки роблять фотографію незамінною частиною ілюстративного ряду в підручниках і посібниках для початкової школи, для вивчення географії, мистецтва, біології та ін. Її перевагою є документальність, деталізація, можливість фіксувати складну багатопланову і багатофігурну реальність і події, що надає зображенню переконливості (іл. 3).

Важливою умовою привабливості фото є активний рух персонажів, відображення певних подій. Статичні пози не викликають ні інтересу, ні бажання розглядати частинку життя в контексті навчального матеріалу. Хорошим варіантом є використання світлин ровесників, що своїм прикладом спонукають до дії. Але і зловживати великою кількістю фотоматеріалу, навіть досить якісного, у виданні не варто: урізноманітнення видів наочних зображень надає емоційності та жвавості навчальному процесу.

Репродукції картин художників та предметів мистецтва незамінні в навчальних виданнях з мистецтва, історії, літератури. За умови якісного кольоровідтворення, їхня роль і цінність неможливо переоцінити у задоволенні пізнавально-інформативних потреб та розвитку емоційної сфери учнівства. Учням завжди цікаві історичні та міфологічні сюжети, картини, що зображують старовинну архітектуру, інтер'єри, меблі, предмети побуту, одяг персонажів і тому добре сприймаються і карбуються в пам'яті. Але, використовуючи картини в підручниках, наприклад, з історії необхідно розуміти, що зображене – це не картина з натури, а всього лише інтерпретація художником певних подій, втілення його ідеї, творчого задуму, а тому може не відповідати історичним джерелам і формувати тільки загальний образ минулого.

Репродукції пейзажів, натюрмортів, побутових картин, зразки творів декоративного, графічного, дизайнерського, кіно- та анімаційного мистецтва мають бути не тільки справді естетично цін-

ними, і якісно надрукованими, вони повинні бути цікавими для певної вікової категорії глядачів. Тільки глибокі емоційні переживання в процесі їх сприймання підсилять гостроту враження від матеріалу, що вивчається, глибше закарбують його у свідомості учнів. І це хвилювання може викликати як шедевр світового мистецтва, так і улюблений персонаж коміксів чи сучасних анімаційних фільмів.

Частою помилкою авторів сучасної навчальної літератури є бажання вмістити на сторінки якомога більше репродукцій або познайомити учнів з великими багатофігурними полотнами, щоб допомогти кращому розумінню масштабності, значущості події. Але хоч яким цікавим, інформативним і відомим є твір, його зменшене зображення може перетворитися на суміш дрібних плям, де неможливо розгледіти не тільки деталі, а й образи; розміщення на розвороті комбінації з пістрявих картинок схожого змісту не дає можливості зосередитись на одному зображенні, тому їхня цінність як навчального матеріалу зникає, цікавість учнівства до них падає. Доречним може бути використання однієї-двох виразних репродукцій на сторінці або збільшеного фрагмента багатофігурного зображення (іл. 4).

Іл.4. Калініченко О.В., Аристова Л.С. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 3 класу. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020

Авторські ілюстрації – це перше, на що ми звертаємо увагу, розгортаючи будь-яке друковане видання. Вони можуть привабити, зацікавити, викликати бурхливі емоції, естетичну насолоду, бажання спілкуватися з виданням або навпаки, навіяти нудьгу. Авторські ілюстрації переважно використовують у навчальній літературі для молодшого шкільного віку, але їхнє значення в книгах для старших учнів недооцінене.

Перевага авторської ілюстрації – графічної, живописної, комбінованої з цифровими технологіями – у тому, що вона наділена індивідуальним світобаченням і світосприйнянням художника, і від яскравості його особистості, його творчого пошуку, власного погляду на сюжети чи персонажі, його майстерності та самобутнього почерку залежить сила емоційного впливу ілюстрації на глядача. І не важливо, що зображує художник – предмети, живу природу, тваринний світ, людей чи уявних персонажів, його талант і особливе відношення до намальованого надає малюнкам теплоти, позитиву і доброзичливості. Такі зображення є своєрідними художніми творами, які привертають увагу читачів, викликають у них цікавість, позитивні емоції, бажання комунікувати із зображеними персонажами, що трансформується в інтерес до навчальної книги і до предмета вивчення (Іл. 5).

Залучаючи художника для ілюстрування навчального видання, необхідно орієнтуватися на вік учнівства, його інтереси і запити, що постійно змінюються під впливом дійсності, на рекомендації спеціалістів з вікової психології і педагогіки із сприймання зображень. Не менш важливим є досвід самого митця в ілюструванні літератури для дітей цього віку, його вміння розуміти потреби сучасних дітей, бачити світ їхніми очима, говорити з ними їхньою мовою. Так, наприклад, для учнів початкових класів, які тільки пізнають світ, вчать розуміти його, графіка малюнків має бути максимально інформативною: чіткою за контуром, формою і наближеними до реальності кольорами, з невеликою кількістю нюансів, що робить зображення більш яскравим і зрозумілим, з виразною стилізацією, що підкреслює характерні якості об'єкта. Учні

Іл. 5. Фрагмент підручника. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М. Мистецтво. 3 кл. Київ: Генеза, 2020

старшого віку зрозуміють і графічний малюнок з умовним кольором або без нього, швидкий виразний живописний начерк, спрощену до знаку картинку. Головне, щоб зображення було професійно виконане, обов'язково позитивно емоційно навантажене й динамічне, з виразними жестами і мімікою та відповідало сфері уподобань і запитів сучасних читачів, задовольняло їхні пізнавальні інтереси (Іл. 6). У той же час, діти будь-якого віку сприймуть максимально спрощений за формою і кольором персонаж, наближений до знака, подібний до знайомих з пелюшок веселих героїв анімалістичних фільмів.

Ще одним доступним способом заволодіти увагою дітей є гумор. Потішний, іронічний, сатиричний образ або ситуація не тільки викликають усмішку, а й часто з легкістю доносять зміст серйозної ідеї до свідомості читачів, стимулюючи сприймання різної інформації (Іл. 7). А побудова ілюстрацій у вигляді коротенького коміксу, де певні дії, сюжет або історичний розвиток подій представлені як серія послідовних зображень, однозначно викличе позитивні емоції і цікавість. Перевага такої візуалізації у тому, що для коміксу можна адаптувати найрізноманітніший навчальний матеріал, а певна умовність малюнка та композиційні особливості побудови кадру, де увага глядача зосереджується на певній деталі, конкретній дії персонажа, на його емоціях допомагає активному переживанню і сприйманню інформації у її розвитку та кращому її запам'ятовуванню (Іл. 8 7). Але необхідно враховувати, що далеко не всі художники-ілюстратори володіють

Іл. 6. Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В. Основи здоров'я. 5 клас. Київ: Алатон, 2018

майстерністю створювати комічні зображення, окрім того, зміст навчального видання, концепція його оформлення мають бути адаптовані для даного зорового ряду.

Інформаційна графіка має надзвичайно широкі потенційні можливості для застосування в навчальній літературі. Візуалізація даних, представлена у вигляді діаграм, графіків, кольорових таблиць, схем, картограм, інтелект-карт тощо дозволяє миттєво побачити загальні зв'язки між подіями в часі або просторі, тенденції кількісних змін, їхні закономірності, ієрархію понять та ін., що робить складні відомості доступними і зрозумілими. Такі форми представлення даних універсальні й дозволяють уцілювати, структурувати, систематизувати, узагальнити необхідні для засвоєння знання, трансформувати вербальну інформацію в образну, замінивши собою обсягові тексти. Сучасна інфографіка інформативна, лаконічна і представлена в зрозумілій формі, що сприяє інтенсифікації навчання. Окрім того, вона часто містить елемент ігрової діяльності, похваляює навчальний процес, робить його цікавішим.

Численні дослідження науковців у галузі візуального аналізу даних, методичні рекомендації учителів-практиків, а також фантазія і творчість дозволяють методистам і дизайнерам нескінченно

Іл. 7. Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 класу: у 2 ч. Київ: Світлич, 2018

урізнороманітнювати зоровий ряд навчальної книги, підвищуючи результативність навчального процесу.

Тут хочеться згадати і такий популярний візуальний матеріал, як ребуси, шаради, різновиди кросвордів та інші завдання-головоломки. Цим ігровим формам пошуку та узагальнення інформації, перевірки і закріплення знань, які викликають азарт, сприяють мотивації навчальної діяльності, активують увагу до неї навіть пасивного учня, завжди знайдеться місце в навчальній книзі.

Загальний візуальний образ навчального видання формується з багатьох факторів:

- цікавий, сучасний і професійний, але виключно функціональний підхід до оформлення усіх складових елементів, їхні високі художньо-естетичні якості та стилістична єдність в усьому виданні;

- доцільне і раціональне використання декору (орнаментальних елементів, декоративних шрифтів та зображень, лінійок, фігурних рамок тощо);

- гармонійне колірне вирішення і в оформленні розворотів (колір заголовків, і підзаголовків, колірні підкладки під текстами, різноманітні умовні позначення, декоративні розтяжки і декор, інфографіка), і у виданні в цілому;

- логічна конструкція, система рубрикації та акцентування, групування навчального матеріалу так, щоб він займав розворот, що дозволяє легко орієнтуватися у виданні;

- ретельно продумана композиція усіх різних за змістом, формою і кольором плям (текстів, зображень, знаків-символів, таблиць, та дрібного декору, полів та вільних місць) на ро-

звороті, з урахуванням зорової рівноваги, з використанням ритмічної та динамічної побудови;

- загальне суб'єктивне ставлення до естетики зовнішнього і внутрішнього оформлення книги, яке викликає позитивні емоції, приємні переживання, бажання спілкуватися з нею.

Надзвичайно важливо одразу повернути увагу учнів до видання, і це може бути несподіваний вибір формату, де великий, в межах дозволеного, розмір викличе здивування та зацікавить учнів; оригінальний сучасний за образним вирішенням вхід до книги, що включає яскраву образну обкладинку, цікаво оформлені форзаці, зміст, титульний аркуш, шмуцтитули. Усі ці компоненти навчальної книги, справляючи на учнів першочергове враження, можуть стати джерелом естетичних переживань, викликати зацікавленість, захват, формуючи інтерес до предмета, що вивчається.

Цікаві концептуальні проєкти для дизайну навчальної літератури видавництва варто замовляти творчій молоді, оголошуючи конкурси на краще оформлення, як це було, наприклад, у 2017 р., коли студенти школи дизайну та програмування Projector виконали серію обкладинок для підручників старшої школи. Такі сучасні рішення із залученням дизайнерів нового покоління принесуть інше бачення в оформлення видань і мотивуватимуть учнівство до навчання.

Висновки з описаного дослідження. Навчальне видання нового покоління має активно комунікувати з сучасним учнівством, вести постійний діалог, змінюючи форми розумової діяльності дітей на уроці. Це задовольняється кількісним збільшенням та урізноманітненням візуальних компонентів у підручниках і посібниках, відповідністю їхньої форми і змісту запитам сучасного учнівства. Належні змістова, технічна, образна і виконавча якість ілюстративного матеріалу, що є обов'язком і відповідальністю авторів та видавців, забезпечить інтенсифікацію навчання у школі, активізує емоційне сприймання, навчальну та пізнавальну діяльність дітей, навчить їх взаємодіяти з книгою, сприятиме їхньому естетичному ро-

звитку. Побудова освітнього видання за усіма законами книжкової архітектури, де всі складові взаємодіють між собою, у тандемі з якісним і сучасним ілюстративним оформленням, посилює інтерес до його змісту, стимулюватиме мисленнєві процеси, допомагаючи школярам стати активними здобувачами знань.

Звичайно, підручник або посібник за оформленням не може конкурувати з науково-популярною літературою, у якій набагато більше можливостей для розміщення яскравих ілюстрацій, але необхідно розуміти, що тільки принципово новий підхід до презентування навчального матеріалу в навчальному виданні, поєднання паперових носіїв із новітніми технологіями, що дозволяють частину інформації розміщувати поза межами друкованих видань, може забезпечити сучасний рівень освіти, яка стане цікавою, затребуваною й інтерактивною.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на детальний аналіз прийомів візуалізації навчальної інформації в структурі сучасних освітніх видань.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Гельфман Э. Г. Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Москва : Юрайт, 2018. 384 с.
2. Дубневич М. М. Кваліметричний аналіз поліграфічного оформлення книжкових видань для дітей. *Поліграфія і видавнича справа*. 2016. № 2 (72). С. 154–161.
3. Дэн Розм. Визуальное мышление. Москва : Эскимо, 2013. 282 с.
4. Житеньова Н. В. Технології візуалізації в сучасних освітніх трендах. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2016. № 2. С. 170–178.
5. Погонетс І. В. Роль ілюстративного матеріалу у структурі підручників, адресованих молодшим школярам [друга половина XX століття]. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 18. С. 154–161.
6. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mon.gov.ua>

References:

1. Gelfman E.G. Kholodnaya M. A. (2018). *Psychodidactics of the school textbook*. Moscow: Yurayt. 384 p.
2. Dubnevych M.M. (2016). *Kvalimetrychnyy analiz polihrafichnoho oformlennya knyzhkovykh vydan' dlya ditey* [Qualimetric analysis of printing design of books for children]. *Polihrafiya i vydavnycha sprava*. Vol. 2(72). P. 154–161.
3. Dan Roham. (2013). *Vizual'noe myshlenie* [Visual thinking]. Moscow: Eskimo. 282 p.
4. Zhiteneva N.V. (2016). *Tekhnolohiyi vizualizatsiyi v suchasnykh osvitynikh trendakh* [Visualization technologies in modern educational trends]. *Vidkryte osvitynne e-seredovyshe suchasnoho universytetu*. Vol. 2. P. 170–178.

5. Pogonets I.V. (2017). Rol' ilyustratyvnoho materialu u strukturi pidruchnykh, adresovanykh molodshym shkolnyam (druga polovyna XX stolittya) [The role of illustrative material in the structure of textbooks addressed to younger students (second half of the twentieth century)]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*. Vol. 18. P. 154–161.

6. Ofitsiynyy sayt Ministerstva osvity i nauky [Electronic resource]. – Rezhyim dostupu : <http://www.mon.gov.ua>

Kateryna Stanislavivna Shalvarova, Senior Lecturer, Department of Fine Arts, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine4 shalvart@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3243-2345>

Olga Serhiivna Sova, Ph.D., Associate Professor of the Department of Fine Arts, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; olgasova13@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9335-4155>

Modern educational literature: Aesthetics and functionality

In the process of education, educational literature is a necessary element. They are textbooks, manuals, workbooks, albums. Therefore, the problem of preparing an educational literature with a high quality, which has a form, content and design according to modern requirements for a new type of textbook, is one of the most relevant and deserves special attention, it is the subject of research in this article.

The authors identify the way how to create a new modern image of the educational literature in order to increase its effectiveness in the educational process. It is emphasized that publishers should rely on research on the theory of creating, designing and illustrating textbooks for students of different ages as well as on the sanitary standards of printing, which will ensure students' health. It is focused on the importance of focusing content and form of illustrative material children. In this regard, visualization is the most relevant form of presentation of educational information.

The article presents reasoned proposals how to improve the typography of educational literature, the content, form, artistic image of illustrations and their composition, how to apply actively the varieties of infographics. The diversification of the visuals will allow to convey in a concentrated, accessible and modern form to students the most complex information. Moreover, it will contribute to intensification of learning and make this process more interesting. At the same time, it is noted that the non-textual material for publication should be functional, qualitatively executed, have artistic and aesthetic qualities as well as take into account the age characteristics of students in perception of educational information and illustrations. In addition, the importance of high-quality design of the publication in general is emphasized, which should have a single stylistics, harmonious colour solution, and logical design of covers.

The examples of textbook pages, which can serve as samples of new generation educational publication based on all the laws of design a book, demonstrate a new approach to presentation of educational material in the educational literature and promote students to become active learners.

Key words: educational literature, polygraphic design, visualization, motivation, aesthetics, positive emotions.

Стаття надійшла до редакції 06.07.2021 р.